

Avolesken omaisuuden suojaaminen

LAB-ammattikorkeakoulu
Tradenomi (AMK), Liiketalous
2022
Sari Porkka

Tiivistelmä

Tekijä(t) Porkka, Sari	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Valmistumisaika 2022
	Sivumäärä 36	
Työn nimi Avolesken omaisuuden suojaaminen		
Tutkinto ja koulutusala Tradenomi (AMK)		
Toimeksiantajan nimi, titteli ja organisaatio (jos opinnäytetyöllä on toimeksiantaja) -		
Tiivistelmä Opinnäytetyö on case-tutkimus avopuolisoiden yhteisen omaisuuden ja kiinteistöjen asumis- ja omistusoikeuden suojaamisesta avoieskelle. Työssä on tutkittu, millaisilla järjestelyillä avoieskelle suojataan asumis-, käyttö- ja hallintaoikeus yhteisesti omistettuun kotiin ja vapaa-ajan kiinteistöön, loukkaamatta rinta-perillisten oikeutta lakiosaan. Tutkimus on kvalitatiivinen tutkimus ja se perustuu avoliittoon, avioliittoon ja perintöoikeuteen liittyvään lainsäädäntöön ja kirjallisuuteen. Tutkimuksen tuloksena on, että avopuolisoiden tulee tehdä keskinäinen testamentti toistensa eduksi, jotta avopuolisolle turvataan yhteisen omaisuuden ja kiinteistöjen asumis- ja omistusoikeus toisen avopuolison kuollessa.		
Asiasanat Avoliitto, aviopuoliso, avioliitto, leski, testamentti, perimysjärjestys		

Abstract

Author(s) Porkka, Sari	Type of Publication Thesis, UAS	Published 2022
	Number of Pages 36	
Title of Publication Protection of property for live-in partner		
Degree and field of study Bachelor of Business Administration (UAS)		
Name, title, and organisation of the client (if the thesis work is commissioned by another party) -		
Abstract The thesis is a case-study on the protection of the common property and the right of housing and ownership of real estate for cohabitants. The study examines the arrangements for protecting the right of residence, use and possession of a jointly owned home and leisure property for a cohabitant widow, without violating the right of the heirs to a legal share. The study is a qualitative study of the legislation and literature related to cohabitation, marriage, and inheritance law. The result of the study is that cohabiting spouses must make a mutual will for each other's benefit so that the cohabiting partner to have the right to live and own common property and real estate upon the death of the other cohabiting partner.		
Keywords Cohabitation, live-in partner, marriage, widow, testament, inheritance order		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
1.1	Opinnäytetyön tausta.....	1
1.2	Tutkimuksen tavoite.....	2
1.3	Tutkimuksen rajaus.....	2
1.4	Tutkimuskysymykset.....	3
1.5	Tutkimusmenetelmä	3
1.6	Opinnäytetyön rakenne.....	4
2	Avoliitto.....	5
2.1	Syntyminen ja lakkaaminen	5
2.2	Omaisuuuden omistusoikeus avoliiton aikana ja avoliiton lakkaamisen jälkeen	8
3	Avioliitto	10
3.1	Syntyminen ja lakkaaminen	10
3.2	Omaisuuuden omistusoikeus avioliiton aikana ja avioliiton lakkaamisen jälkeen..	11
4	Perintöoikeus, perimysjärjestys ja vaihtoehdot.....	14
4.1	Sovellettava perintölaki, oikeus perintöön ja perimysjärjestys	14
4.2	Parenteelit eli perillisryhmät	15
5	Testamentti.....	19
5.1	Yleistä testamentista.....	19
5.2	Testamenttilajit	20
5.2.1	Omistusoikeustestamentti.....	21
5.2.2	Käyttöoikeustestamentti eli hallintaoikeustestamentti.....	21
5.2.3	Tuotto-oikeustestamentti	22
5.2.4	Keskinäinen testamentti.....	22
6	Tutkimustulokset.....	24
7	Johtopäätökset	28
	Lähteet	30

LYHENNELUETTELO

Säädökset

AL Avioliittolaki 13.6.1929/234

AVOL Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta 14.1.2011/26

PK Perintökaari 5.2.1965/40

TVL Tuloverolaki 30.12.1992/1535

UK Ulosottokaari 15.6.2007/705

YOL Laki eräistä yhteisomistussuhteista 25.4.1958/180

Muut

KKO Korkein oikeus

1 Johdanto

1.1 Opinnäytetyön tausta

Avoliittojen määrä on kasvanut vuosittain. Tilastokeskuksen perhetilaston mukaan on avoliittojen määrä kasvanut 155.000 avoliitolla tilastointivuodesta 1990 vuoteen 2020. (Nikander 2021.) Vuonna 1970 avoliittojen määrä kaikista parisuhteista oli noin 2,3 %, kun taas vuonna 2018 vastaava luku oli noin 25 % (Mikkola 2021, 5). Avoliitto on edelleen pääasiallisesti nuoruuteen kuuluva yhteiselämisen muoto, mutta se näyttää yleistyvän kaiken ikäisillä. Avoliittojen purkautumisia ei Tilastokeskuksessa rekisteröidä vuosittain, vaikka avoliiton yleistyessä parisuhdemuotona ja perhemuotona rekisteröintiin olisi tarvetta. (Nikander 2021.) Syitä avoliittoon jäämisessä avioitumisen sijaan voi olla erilaisia, johtuen henkilöiden omista arvomaailmoista ja uskomuksista.

Tilastokeskuksen Siviilisäädyn muutokset –tilaston mukaan avioliittojen määrä on ollut laskusuuntainen vuodesta 2008 lähtien. Vuonna 2021 solmittiin avioliittoja 19579 kappaletta, tämä määrä on pienin yli sataan vuoteen. Avioerojen määrä oli 12166 eroa vuonna 2021, mikä taas oli pienin määrä yli 30 vuoteen. (Tilastokeskus 2022.)

Avoliittoja on Suomessa nykyään kahdenlaisia, avoliitolakia avoliittoon sovellettavia ja avoliittoja, joihin ei sovelleta avoliittolakia (Mikkola 2021, 5). Avoliitoista puhuttaessa voidaan puhua lakisääteisestä avoliitosta tai erityislaillla sääntelemättömästä avoliitosta (Kangas 2019, 415). Avoliittolaki, eli 1.4.2011 voimaan tullut laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta, tulee sovellettavaksi avoliiton purkautuessa joko avoeron tai avopuolison kuoleman yhteydessä (Mikkola 2021, 5,6). Mikäli avoliitossa elävällä parilla ei ole yhteisiä lapsia, ei avopuolisolla ole asumisoikeutta yhteiseen asuntoon, eikä sen irtaimistoon. Lainsäädännön kautta esimerkiksi perhe-eläkejärjestelmässä avoparien asemaa ollaan yhdenmukaistamassa avioparien kaltaiseksi, mutta kuitenkin lain kannalta avoparien ja avioparien oikeus perintöön on erilainen. (LähiTapiola 2021).

Tämä opinnäytetyö on case-tutkimus avopuolisoiden yhteisen omaisuuden ja kiinteistöjen asumis- ja omistusoikeuden suojaamisesta avoleskelle. Koska lainsäädäntö ei luo suojaavoleskelle avopuolison kuoleman yhteydessä, on avoparien itse järjesteltävä tarpeellinen suoja jälkeen jäävälle.

Avopari on elänyt virallisesti yhteistaloudessa tämän opinnäytetyön tekemisen aikaan kolme vuotta, yhteiselämää on kuitenkin kaikkiaan viisi vuotta elettyä toisen avopuolison kodissa, eri osoitteissa kirjoilla ollessa kahden vuoden ajan. Avoparin toisella osapuolella

on kolme rintaperillistä ja toisella avopuolisolla ei ole rintaperillisiä, mutta muita lähiomaisia hänellä on. Avoparilla ei ole yhteisiä lapsia.

Avopari on hankkinut yhteisomistukseen 50 %:n tasaosuuksilla omistettuina ja lainhuudattuina vapaa-ajan tontin, jolla sijaitsee yksi asuinrakennus. Avopari suunnittelee asuinrakennuksen korjaamisen lisäksi toisen asuinrakennuksen rakentamista kiinteistölle ja osittaista asuinpaikkamuutosta kiinteistölleen eläkevuosinaan. Lisäksi avoparilla on suunnitelmassa ostaa yhteiseen omistukseen osakehuoneisto vanhuusvuosien asunnoksi. Molemmilla avopuolisoilla on myös yksin omissa nimissään asuinhuoneiston osakkeet tai kiinteistö. Avopari on pyytänyt tutkimaan, millaisilla järjestelyillä avoleski säilyttää asumis-, käyttö- ja hallintaoikeuden yhteisesti omistettuun kotiin ja vapaa-ajan kiinteistöön ja asuntojen irtaimistoon, loukkaamatta rintaperillisten oikeutta lakiosaan.

Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen, sillä avoliittojen määrän lisääntyessä, on avolesken heikompi asema avioleskeen nähden noussut yleiseen tietoisuuteen. Asiasta onkin alkanut ilmestymään artikkeleita niin sähköisessä kuin kirjallisessa mediassa ja näin ollen tämä opinnäytetyö vastaa myös case-tutkimus-avoparin lisäksi muiden vastaavassa asemassa olevien avoparien pohdintaan tulevaisuuden turvaamisesta jälkeenjäävälle avoleskelle.

1.2 Tutkimuksen tavoite

Ongelmanasettelusta lähtevä, tutkimusta ohjaava pohdinta muotoutuu tutkimustavoitteeksi (Koppa 2009). Tämän opinnäytetyön tutkimuksen ongelmanasetteluna on avolesken heikko oikeusturva asumisessa yhteisessä kodissa toisen puolison menehtymisen jälkeen. Opinnäytetyössä pyritään selvittämään, millä keinoin avopuoliso saa pidettyä oikeuden asumiseen, käyttöön ja hallintaan yhteisesti omistetuissa kiinteistöissä tai osakehuoneistoissa, kun toinen avopuolisoista menehtyy. Opinnäytetyön tavoitteena on myös selvittää, peritäänkö Suomessa avoliitossa eletessä avopuoliso.

1.3 Tutkimuksen rajaus

Tutkimusaiheen rajaamisella tarkennetaan aihetta eli täsmennetään tutkimuksen aihetta (Koppa 2021). Tämän opinnäytetyön tutkimus on rajattu koskemaan avoliittoa ja avioliittoa, perintöoikeutta ja testamenttia avopuolisoiden näkökulmasta. Tutkimuksessa käsitellään perintöoikeuden osuudessa rintaperillisten oikeutta perintöön, mutta muilta osin tutkimuksessa ei tarkastella perheoikeutta.

1.4 Tutkimuskysymykset

Ongelmanasettelusta syntyneet tavoitteet ohjaavat tutkimuskysymysten syntyyn (Koppa 2009). Varsinainen tutkimuskysymys on, millä keinoin voidaan turvata jälkeen jäävän avopuolison asumisoikeus yhteisesti omistetuissa kiinteistöissä ja käyttöoikeus yhteisissä asuinkiinteistöissä ja asuinhuoneistossa. Millaisilla järjestelyillä edellä mainittu oikeus saadaan turvattua, loukkaamatta rintaperillisten oikeutta lakiosaan.

1.5 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus on tiedonhankintaa, jota tulisi hankkia järjestelmällisesti ja järkipäisesti. Tutkimusmenetelmän tarkoitus on tuottaa luotettavaa ja tieteellistä tietoa. (Kananen 2019, 27.) Laadullisen tutkimuksen päämäärä on ymmärtää ja selittää ilmiötä (Kananen 2019, 75). Hanna Vilka (2021, 17) kirjassaan Näin onnistut opinnäytetyössä, kirjoittaa laadullisen tutkimuksen olevan tulkintaan perustuva tutkimustapa, jota käyttämällä voi kuvata ilmiötä tai ymmärtää ihmisten tuottamia erilaisia merkityksiä.

Laadullinen tutkimus pohjautuu dokumentteihin, havainnointiin ja teemahaastatteluihin ja laadullisen tutkimuksen aineiston analysointi tutkimuskysymyksiin (Kananen 2019, 27; Kananen 2014, 100). Jyväskylän yliopiston Koppa-verkkosivuston, Menetelmäpolkuja Humanisteille -verkkosivujen mukaan tutkimuksen tekemiseen sisältyy tutkimuksen suunnittelua ja toteuttamisesta. Prosessi koostuu erilaisista osa-alueista, joita ovat mm. ongelmanasettelu, tutkimusstrategian valinta, aineistonhankinta ja aineiston analyysi. (Koppa 2015.)

Saman verkkosivuston Aineiston analyysimenetelmät -verkkosivun mukaan laadullisen analyysin tavoitteena on jäsentää kokonaisvaltaisesti tutkimuskohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä (Koppa 2009). Hanna Vilka (2021, 153) kirjassaan Näin onnistut opinnäytetyössä, esittää laadullisen tutkimuksen analyysin tavoitteeksi oman aineiston syväoppimisen, jotta aineisto tiivistyy ja täsmentyy. Sisällönanalyysin tulosten kyky vastata tutkimuskysymyksiin määrittelee sisällönanalyysin riittävyyden (Vilka, 2021, 153, 154).

Case-tutkimus hyödyntää laadullista ja määrällistä tutkimusta, se on nähty usein tutkimusstrategiana menetelmäkokonaisuuden sijaan (Kananen 2013, 23). Case-tutkimus hyödyntää eri tietolähteitä ja tarjoaa näin kokonaisvaltaisen ja syvällisen tutkimuksen. Case-tutkimuksen tuloksia ei voi yleistää niiden ollessa päteviä vain tutkittuun tapaukseen. (Kananen 2013, 28.) Kvalitatiivisen ja case-tutkimuksen ero on haipuva, kun kvalitatiivisen tutkimuksen tutkimusongelma pyritään ratkaisemaan yhdellä menetelmällä, käyttää case-tutkimus useita menetelmiä ratkaisuun (Kananen 2013, 56, 57).

Tämä opinnäytetyö on kvalitatiivinen tutkimus, eli laadullinen tutkimus, mutta tutkimusstrategiana on case-tutkimus, perustuen olemassa olevaan tietoon, Suomen lakiin. Lähdeaineistoina tutkimuksessa on käytetty sekä kirjallista teosaineistoa, artikkeliaineistoa että internetlähteitä. Laadullisen tutkimuksen hyvä kuvaus tapahtuu sanallisessa muodossa, eli ymmärrettävässä, kokonaisvaltaisessa ja tarkassa kuvauksessa ilmiöstä (Kananen 2014, 17). Tämän opinnäytetyön ilmiö on avoliitto ja sen ominaisuudet avopuolisoiden näkökohdista tarkasteltuina ja kuvaus tapahtuu sanallisesti sekä kuvallisesti.

1.6 Opinnäytetyön rakenne

Johdannossa taustoitetaan lyhyesti avoliittoa parisuhteen muotona, avoliiton oikeusvaikutuksia ja perintöoikeutta avoliitossa. Case-tapauksen esittelyssä kerrotaan tutkimusta pyytäneen avoparin tämänhetkisestä elämäntilanteesta ja tulevaisuuden suunnitelmista, joihin tutkimuksessa etsityt vastaukset antavat juridista ohjausta. Tutkimuksen tavoitetta, tutkimuskysymyksiä ja tutkimusmenetelmää sekä työn rakennetta niin muodoin käsitellään johdanto-osuudessa.

Opinnäytetyön toisessa luvussa käsitellään avoliiton syntymistä, sen muotoja sekä avoliiton lakkaamista. Luvussa käsitellään myös omaisuuden omistusoikeutta avolitossa ja siihen liittyviä erityistilanteita.

Kolmannessa luvussa on käsitelty avioliiton syntymistä ja sen lakkaamista. Luvussa käsitellään myös omaisuuden omistusoikeutta avioliitossa ja siihen liittyviä erikoistilanteita.

Neljännessä luvussa selvitetään perintöoikeuden säännöksiä sovellettavan perintölain valinnalla, oikeudesta perintöön ja perimysjärjestystä. Luvussa käsitellään perillisryhmät eli parenteelit ja perimyoikeus avoliitossa ja avioliitossa.

Viidennessä luvussa esitellään yleisesti testamentin muotovaatimuksia ja testamentin tekemiskelpoisuutta. Erilaisia yleisimpiä testamenttimuotoja myös käydään läpi tässä luvussa.

Opinnäytetyön tutkimustulokset esitellään luvussa kuusi. Opinnäytetyön johtopäätökset sekä ehdotus jatkotutkimuskysymykseksi esitellään luvussa seitsemän.

2 Avoliitto

2.1 Syntyminen ja lakkaaminen

Avoliitto on kahden ihmisen yhteiselämän muoto, jonka syntymistä ja voimaantumista ei varsinaisesti säädellä lailla, mutta avioliiton esteellisyys toimii rajoittavana tekijänä myös avoliitolle. Avoliiton tunnusmerkkeinä voidaan pitää avopuolisoiden keskinäistä sopimusta asumisesta yhteistaloudessa ja molempien osapuolien varojen käyttöä yhteisen talouden hyväksi. Avoliittoa ei saa solmia alle 18-vuotiaana, ne ovat kriminalisoituja Suomessa, mutta 16-vuotiaiden nuorten välistä suhdetta voidaan pitää avoliittona, mikäli heillä on yhteinen talous (Kangas 2019, 416, 417.)

Tiina Nysten (2015), kirjassaan Parisuhteen juridiikka, määrittelee avoliiton parisuhteeksi, jossa eletään yhteistaloudessa. Kuitenkaan yhdessä asuminen ei ole edellytys, esimerkiksi eri paikkakunnilla sijaitsevien työpaikkojen vuoksi. Avoliitto ei myöskään omaa samanlaisia oikeusvaikutuksia kuin avioliitto, eli avoeron yhteydessä ei suoriteta ositusta eikä toinen osapuoli ole oikeutettu perimään toista osapuolta. (Nysten 2015, 96, 98.) Avoliittoon ei myöskään liity avioliitonomaista elatusvelvollisuutta toista kohtaan eikä omaisuuden luovuttamiseen liittyviä rajoituksia (Nysten 2015, 13).

Kelan Elämässä -verkkosivustolla suunnittelija Laura Lahtikivi on artikkelissaan kuvannut Kelan näkökulmaa avoliiton syntyyn. Avoliitto on silloin mahdollinen yhteiselämän muoto, kun henkilöt muuttavat yhteen yhteiseen asuntoon. Yleensä myös avoliittoon menijät ilmoittavat muuttuneesta elämäntilanteestaan. Koska Suomessa on voimassa tasa-arvoinen avoliittolaki, myös samaa sukupuolta olevat voivat elää avoliitossa. (Lahtikivi 2017.)

Samassa asunnossa eläminen ei välttämättä ole avoliitto, vaan kyseessä voi olla myös yhteisasuminen, kuten alivuokralaisuussuhde. Samoin esimerkiksi perhesuhteet määrittävät, onko kyseessä avoliitto vai yhdessä asuminen, esimerkiksi sisarusten asuminen samassa asunnossa (Kangas 2019, 417).

Urpo Kangas (2019) Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet -teoksessaan kuvaa avoliiton niin parisuhde-, perhemuoto- kuin varallisuusoikeudellisille sopimuksille perustavaksi henkilösuhteeksi. Sopimuksia voi tehdä esimerkiksi keskinäisestä vastuunjaosta perheessä ja sopimuksia voidaan tehdä hiljaisina tai nimenomaisina sopimuksina. (Kangas 2019, 420.) Keskinäisillä sopimuksilla ei voi kuitenkaan heikentää sivullisen asemaa, eli avopuolisot eivät voi sopia esimerkiksi vallintarajoituksista, joilla sidotaan kolmatta osapuolta. Näin ollen avopuoliso voi luovuttaa toista avopuolisoa kuulematta omaisuuttaan tai koti-irtaimistoa kolmannen osapuolen käyttöön. (Kangas 2019, 421.) Avopuolisot voivat sopia sopimuksella

esimerkiksi avoliiton elantokustannusten jaosta koskien ruokakuluja, vakuutusmaksuja, vuokranmaksuja, ylipäättään kuluja, jotka syntyvä yhteistaloudessa (Mikkola 2021, 22).

Avoeron mahdollisuutta voi pohtia jo yhteen muutettaessa ja tätä varten tehdä yhdessä sopimuksia. Tuula Mikkola (2021) on teoksessaan Parisuhteet, varallisuus ja sopimukset, käsitellyt avopuolisoiden sopimusvapautta avoeron varalta. Mikäli avopuolisoihin ei sovelleta avoliittolakea, he voivat kuitenkin sopia avoliittoon sovellettavaksi avoliittolain dispositiivisia säännöksiä. Avoerosopimuksessa voi sopia vapaasti asioista, mutta sovitut eivät saa olla hyvän tavan vastaisia tai rikkoa sopimusoikeudellisia periaatteita. Myöskään kuolemanvaraisehtoja ei sopimukseen voi kirjata, koska sopimusta ei voi tehdä elossa olevan henkilön jäämistöstä. (Mikkola 2021, 23, 25.) Avoerosopimuksessa kannattaa harkita omaisuuden omistussuhteiden tarkentamista ja mahdollisen yhteisomistuksen purkamista koskevia määräyksiä. Lisäksi voi kirjata esimerkiksi ehdot koskien keskinäisiä velkasuhteita ja asuiskorvauksia. (Mikkola 2021, 24.)

Avoliiton päättyessä voi tulla otetuksi huomioon avoliittolaki eli laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta 14.1.2011/26, mikä koskee vain ns. lailla säänneltyä avoliittoa. Lailla säännelty avoliitto on kyseessä silloin, kun avopuolisot ovat eläneet yhteistaloudessa yli viiden vuoden ajan tai heillä on yhteinen tai yhteisessä huollossa oleva lapsi. (Nysten 2015, 98.) Avoliittolaki tulee huomioiduksi tällaisessa liitossa yhteistalouden purkamisessa, kun omaisuuden erottelua vaaditaan joko kuolleen avopuolison rintaperillisen tai avopuolison taholta (Kangas 2019, 435). Avoliittolaki selkeyttää avopuolisoiden varallisuuden selvittämistä eron tai avopuolison kuoleman tilanteessa, lähinnä omaisuuden omistusoikeuden osalta, ei varallisuuserojen tasoittamisena (Mikkola 2021, 6). Omaisuuden erottelu jakautuu avopuolisoiden omaisuuden erotteluun tai avopuolison ja toisen avopuolison perillisten jäämistöerotteluun. Erottelu voi olla joko osapuolten sopima sopimuserottelu tai pesänjakajan toimittama toimituserottelu. (Kangas 2019, 435.)

Lailla säännellyn avoliiton omaisuuden erottelun yhteydessä voidaan avopuolisolle määrätä maksettavaksi hyvitys toiselle avopuolisolle (Nysten 2015, 98). Maksuvaatimuksen perusteena tulee olla varallisuus oikeudellinen peruste, esimerkiksi on annettu lahjalupaus, mutta lahjaa ei ole annettukaan tai toinen avopuoliso on sijoittanut huomattavan panoksen yhteiseen elämään ja toinen avopuoliso on hyötynyt tästä panoksesta (Mikkola 2021, 6). Avoliittolain 8 §:n säännöksen mukaan on puolisoilla tai kuolleen puolison perillisillä oikeus hakea hyvitystä, mikäli toinen puolisoista on omalla panoksellaan auttanut toista avopuolisoa kartuttamaan omaisuuttaan tai säilyttämään omaisuuttaan. Edellytyksenä hyvitykselle on, että pelkästään omistussuhteiden perusteella purettuna yhteistalous johtaisi siihen, että toinen avopuolisosta saisi perusteetonta etua toisen avopuolison kustannuksella. (Kolehmainen

& Rabinä 2020, 65, 66.) Perusteettoman edun tulee kuitenkin olla huomattava, aivan vähäisestä edusta ei hyvitystä huomioida. Hyvityksenä voi maksaa rahaa tai antaa muuta omaisuutta. Siinä tapauksessa, että erotteluhetkellä omaisuutta ei enää ole tai toisen avopuolison varallisuus ei ole lisääntynyt, ei hyvitystä tule maksettavaksi. (Kolehmainen & Rabinä, 2020, 66.)

Avoliiton päättyessä kuolemaan, ei avopuolisoihin sovelleta perintöoikeuden säännöksiä, eikä jälkeenjäävällä avopuolisolla ei ole oikeutta pitää hallussaan jakamattomana avopuolisoiden omaisuutta missään muodossa (Norri 2017, 37). Kalevan sivuston Avoliitto ja perintö: mitä perintöaisoista tulisi tietää? -verkkoartikkelissa todetaan, että lesken suoja turvaa aviopuolison oikeuden yhteiseen asuntoon, mutta avopuolisolla ei ole samaa oikeutta ilman yhteistä lasta. Avoliitossa avopuolisot voivat testamentin tekemällä turvata toiselle avopuolisolle asumisoikeuden ja irtaimiston käyttöoikeuden yhteiseen asuntoon ja sen irtaimistoon (Linnainmaa 2008, 682, 683).

Jos avopuoliso perii kuolleen avopuolisonsa testamentilla ja he ovat tuloverolain 2. luvun 7 §:n säännön mukaisesti eläneet jatkuvasti yhteistaloudessa, he ovat aiemmin olleet aviossa keskenään tai että heillä on tai on ollut yhdessä lapsi, kuuluu perivä avopuoliso perintöverotuksessa I veroluokkaan. Muut avopuolisot kuin myös toisen avopuolison lapset kuuluvat II veroluokkaan. (Kolehmainen & Rabinä 2020, 70.) Siinä tilanteessa, että avopuoliso, johon sovelletaan avoliittolakia, saa perintökaaren 8. luvun 2 §:n perusteella toimentuloon avustusta, verotetaan häntä I veroluokassa. Perintöveron määrän suuruutta eri veroluokkien kesken voi tarkastella taulukosta 1.

Perintöveroasteikko, I veroluokka, perittävä kuollut 1.1.2017 tai sen jälkeen

Verotettavan osuuden arvo, €	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla, €	Vero alarajan ylimenevästä osasta, %
20 000 - 40 000	100	7
40 000 - 60 000	1 500	10
60 000 - 200 000	3 500	13
200 000 - 1 000 000	21 700	16
1 000 000 -	149 700	19

Perintöveroasteikko, II veroluokka, perittävä kuollut 1.1.2017 tai sen jälkeen

Verotettavan osuuden arvo, €	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla, €	Vero alarajan ylimenevästä osasta, %
20 000 - 40 000	100	19
40 000 - 60 000	3 900	25
60 000 - 200 000	8 900	29
200 000 - 1 000 000	49 500	31
1 000 000 -	297 500	33

Taulukko 1 Perintöveroluokat (mukailtu Veronmaksajat 2021)

2.2 Omaisuuden omistusoikeus avoliiton aikana ja avoliiton lakkaamisen jälkeen

Avoliitossa omaisuuden omistaa se, jonka nimiin omaisuus on ostettu. Avoliitossa omaisuuden ei synny avio-oikeutta tasausoikeudella avoliiton perusteella, avoliiton purkautuessa omaisuuden omistaa sen nimiinsä hankkinut puoliso. (Norri 2017, 37.) Nimiperiaatteen mukaan se, joka on nimiinsä saannon kirjannut, omistaa omaisuuden, ellei toisin todisteta. Keinotekoinen omaisuuden järjestely voi olla kysymyksessä silloin, kun omaisuus on hankittu toisen avopuolison varoin, mutta siirretty toisen avopuolison nimiin, esimerkiksi ulosoton välttämiseksi. (Kangas 2019,418.)

Edellä mainitussa tapauksessa nimellisomistaja voi joutua luopumaan omaisuudesta, joka on keinotekoisin järjestelyin hänen nimiinsä kirjattu (Kangas 2019,418). Ulosottoaaren 705/2007 4. luvun 12 §:n mukaan velallisen omaisuus, mikä on sivullisen hallinnassa, saadaan ulosmitata. Yhteisomistusesine tai -kiinteistö saadaan ulosmitata, vaikka se ei vastaa hakijan saatavasta siinä tapauksessa, että sen myyntituotosta muodostuu velalliselle suurempi kertymä kuin yksistään velallisen osuuden myynnistä, velallisen osuuden myynti ei todennäköisesti kata velallisen osuutta tai ulosmittaus ei ole merkitykseltään epäsuhtainen siitä aiheutuvaan haittaan nähden (UK,4:73 §). Mikäli kaikki yhteisomistajat suostuvat, voidaan kiinteistö tai irtain esine ulosmitata. Poikkeuksen muodostaa hallinnan jakamisesta kirjattu sopimus (UK, 4:73 §.)

Hallinnanjakosopimus on vapaamuotoinen sopimus, joka sitoo vain sen tehneitä osapuolia, ellei sitä ole rekisteröity eli kirjattu, jolloin se sitoo myös mahdollisia tulevia omistajia. Hallinnanjakosopimuksella voidaan sopia kuinka kiinteistöä ja siihen liittyviä alueita hallitaan ja käytetään. Sopimus voi olla määräaikainen eli siihen on kirjattu sopimuksen voimassaoloaika tai sopimus voi olla toistaiseksi voimassa olevana. (Asuntokaupanvirheet.fi, Hallinnanjakosopimus kiinteistöissä ja yhteisomistus.) Hallinnanjakosopimus kirjataan eli rekisteröidään Maanmittauslaitoksen ylläpitämään lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin. Kirjaaminen antaa suojaa velkojia vastaan, jolloin yhden osaomistajan velkojen vuoksi ei koko kiinteistöä ja muiden osaomistajien osuuksia jouduta myymään. (Herkulex.fi, Kiinteistön hallinnanjakosopimuksesta.)

Yhteisomistussuhteessa avopuolisot hankkivat omaisuutta yhteisesti ja tällöin heille syntyy yhteisomistussuhde. Omistussuhteen katsotaan olevan yhtä suurin osuuksin, mikäli muulla tavoin ei ole omistusosuuksia kirjattu tai ei voida osoittaa. (Kangas 2019, 418.) Laki eräistä yhteisomistussuhteista 25.4.1958/180 määrittelee lakia sovellettavan yhteisesti omistettuun kiinteistöön, irtaimeen esineeseen tai tavarahan, osakkeeseen, osuustodistukseen, obligatioon tai muuhun arvopaperiin perustuvaan oikeuteen (YOL 1 §). Muun muassa aviopuolisoitten ja jakamattoman kuolinpesän suhteista noudatetaan taasen mitä niistä on erikseen

lailla säädetty (YOL 1 §). Yhteisesti omistetusta esineestä ja/tai siihen kohdistuvasta tuotosta omistavat kukin yhteisomistaja osuuksien mukaisesti tai mikäli ei ole määritetty erikseen omistusosuuksia, omistavat kukin samansuuruisen osuuden (YOL 2 §).

Lailla säännellyn avoliiton päättyessä eroon, voidaan toimittaa omaisuuden erottelu (Nýsten 2015, 98). Omaisuuden erottelu edellyttää avopuolison tai kuolleen avopuolison perillisen vaatimusta erotteluun (AVOL 2:4 §). Omaisuuden erottelu voi tapahtua laatimalla omaisuuden erottelukirja perintökaaren (40/1965) 23. luvun 9 §:n mukaisesti. Käräjäoikeudelta voi hakea pesänjakajan määräämistä erottelua varten. (AVOL 2:7 §.) Kumpikin avopuoliso säilyttää oman omaisuutensa ja mikäli avopuolisoilla on yhteistä omaisuutta, on yhteisomistajuussuhde purettava niin vaadittaessa (AVOL 2:5 §). Lakia eräistä yhteisomistussuhteista sovelletaan avoliitossa hankitun yhteisen omaisuuden yhteisomistajuuden purkamiseksi (Nýsten 2015, 100). Jos omaisuuden erottelussa ei voida näyttää tai ei muutoin käy ilmi, kumman avopuolison omaisuutta jokin irtain esine on, esine katsotaan yhtäläisin oikeuksin yhdessä saaduksi (AVOL 2:6 §).

3 Avioliitto

3.1 Syntyminen ja lakkaaminen

Avioliitto on yhteiselämän muoto, yhdessä elämistä, kuten avoliittokin. Avioliitto on kahden ihmisen välinen sopimus (AL I 1:1 §). Yhdistyneiden kansakuntien avioliittoa koskevan yleis-sopimuksen 50/1964, johon Suomi liittyi 1964, mukaisesti avioliittoa korostetaan vapaaehtoiseksi luonteeltaan. Avioliiton solmimisen syyt kuuluvat yksityisyyden piiriin, avioliittoon ei ole mahdollista pakottaa ja avioliitto on sukupuolineutraali. (Kangas 2019, 273, 274.)

Tulevan avioliiton osapuolet sopivat avioitumisestaan ja tällöin heitä kutsutaan kihlautuneiksi, kihlaus on sopimus vihkimisestä avioliittoon (AL I 1:1 §). Kihlautumiseen ei ole alaikäraja, mutta avioliiton solmiminen edellyttää täysi-ikäisyyttä. Kihlaukselle ei myöskään ole muotovaatimuksia, sopimustavaltaan se on yleensä suullinen ja usein merkiksi kihlauksesta vaihdetaan sormuksia. (Kangas 2019, 276.)

Vihkimistä varten on kihlakumppanien yhdessä pyydettävä Digi- ja väestövirastoa suorittamaan avioliiton esteiden tutkinta. Esteiden tutkinnan voi suorittaa myös toisen kihlakumppanin evankelis-luterilaisen kirkon tai ortodoksisen kirkkokunnan seurakunta. (AL I 3:10-11 §.) Avioliittoasetus 6.11.1987/820 ohjaa avioliiton esteiden tutkintaa käytännössä. Avioliiton esteet on lueteltu avioliittolaissa 136.1929/234. Esteitä on alle 18-vuoden ikä, voimassa oleva avioliitto tai rekisteröity parisuhde tai läheinen sukulaisuussuhde. Mikäli esteitä avioliiton solmimiselle ei ole, antaa avioliiton esteiden tutkija todistuksen, ettei esteitä ole. Todistuksen voi antaa aikaisintaan seitsemän päivää tutkimuspyynnöstä, ellei todistuksen antamiseen ole painavia syitä. Todistus on voimassa neljä kuukautta sen antamisesta. (Kangas 2019, 278.) Suomessa tehty esteidentutkintapyyntö kelpaa myös muissa Pohjoismaissa tapahtuvaa vihkimiseen. Niin ikään toisessa Pohjoismaassa tehty esteiden tutkinta kelpaa Suomessa tapahtuvaan vihkimiseen. (Digi- ja väestötietovirasto.)

Mikäli toinen kihlakumppaneista on ulkomaalainen, voi Digi- ja väestörekisterin mukaan asian käsittelyyn kulua useampi viikko. Mikäli kihlakumppanin tietoja ei ole väestötietojärjestelmässä, on joko todistettava siviilisääty todistuksella tai on pyydettävä siviilisäätytodistus asuinvaltion tai kansalaisuusvaltion suurlähetystöstä tai konsulaatista. Siviilisäätytodistuksen voi pyytää myös asuinvaltion tai kansalaisuusvaltion väestörekisteriä vastaavalta viranomaiselta, mutta todistus on tällöin käännettävä suomeksi. (Digi- ja väestötietovirasto.)

Vihkiminen tapahtuu joko kirkollisena- tai siviilivihkimisenä ja vihittävien on oltava itse henkilökohtaisesti läsnä tilaisuudessa (AL I 4:14-15 §). Vihkimistä ennen on vihittävien todistettava henkilöllisyytensä vihkipäälle ja vihkimistä tulee todistaa kaksi henkilöä. Vihkimisen pätevyyteen kuuluu, että vihkipäät kysyy kummaltakin avioliittoon aikovalta erikseen, tahtooko

tämä solmia avioliiton kihlakumppaninsa kanssa. Kysymykseen on vastattava myöntävästi. Tämän jälkeen vihkijä toteaa kihlakumppanit aviopuolisoiksi. (Kangas 2019, 279, 280.) Aviopuolisot voivat ottaa yhteiseksi sukunimeksi jommankumman aviopuolisoiden sukunimistä, pitää kumpikin oman nimensä tai toinen aviopuolisoista ottaa yhdysnimen (Linnainmaa 2008, 80).

Avioliitto päättyy joko toisen puolison kuolemaan tai liitosta eroamiseen (AL I 1:3 §). Yhteiselämän lopettaminen edellyttää vaatimusta yhteiselämän päättämisestä. Vaatimuksen voi esittää joko avioliiton aikana, avioero-oikeudenkäynnin yhteydessä tai kun avioero on tullut lainvoimaiseksi. (Kangas 2019, 284.) Käräjäoikeus päättää kumpi puolisoista saa jäädä asumaan yhteiseen kotiin, yleensä se, joka on enemmän asunnon tarpeessa. Tämän jälkeen käräjäoikeus määrää toisen aviopuolisoista muuttamaan pois asunnosta. (Linnainmaa 2008, 102.)

Avioeroprosessi alkaa harkinta-ajalla, joka alkaa siitä, kun aviopuolisot yhdessä ovat jättäneet avioliiton purkamista koskevan hakemuksen tuomioistuimelle tai sen kansliaan. Toinen puolisoista voi myös jättää hakemuksen yksin ja harkinta-aika alkaa siitä, kun puolison jättämä hakemus on annettu tiedoksi toiselle puolisolle. (AL I 6:26 §.) Harkinta-aika on kuusi kuukautta ja sen jälkeen puolisoiden on yhdessä tai toisen puolison yksin on vaadittava avioeroon tuomitsemista (AL I 6:26 §). Aikaa vaatimuksen esittämiselle on vuosi harkinta-ajan alkamisesta (AL I 6:26 §). Mikäli aviopuolisot ovat asuneet erillään edeltävät kaksi vuotta keskeytyksettä, he voivat saada avioeron ilman harkinta-aikaa (AL I 6:25 §).

3.2 Omaisuuden omistusoikeus avioliiton aikana ja avioliiton lakkaamisen jälkeen

Aviopuolisoilla voi olla omaisuutta ennen avioliiton solmimista ja aviopuolisot voivat hankkia omaisuutta avioliiton aikana omiin nimiinsä. Avioliiton aikana omaisuuden omistaa se, joka on sen nimiinsä hankkinut ja henkilö myös hallitsee yksin omaisuuttaan. (Norri 2017, 9.) Tuulikki Mikkola teoksessaan *Parisuhteet, varallisuus ja sopimukset* (2021, 66) kirjoittaa aviopuolisoiden omaisuuden ja velkojen erillisyyden olevan avioliitto-oikeudellisen sääntelyn lähtökohta. Avioliiton aikana se omaisuus, minkä puoliso omistaa ennen avioitumista tai minkä saa avioliiton aikana, on puolison. Samoin velat ovat erilliset eikä puoliso pääsääntöisesti vastaa toisen puolison veloista. (Mikkola 2021, 66.)

Omaisuudenlajeista kiinteistö muodostaa poikkeuksen, sillä asuinkiinteistöä, jota pidetään avioparin pääasiallisena kotina, ei saa vuokrata tai myydä ilman toisen puolison lupaa avioliiton aikana. Tätä kutsutaan luovutusvallan rajoitukseksi. Luovutusvallan rajoitus koskee myös vuokratonttia ja sillä sijaitsevia rakennuksia, pääasiallisena kotina pidettävää asunto-

osaketta ja yhteisessä käytössä olevaa asuntoirtaimistoa. Samoin myös toisen puolison työkäytössä olevaa irtaimistoa kuten ei myöskään toisen puolison henkilökohtaisessa käytössä olevaa irtainta saa luovuttaa ilman toisen puolison lupaa. (Norri 2017, 10.)

Tapani Lohi (2016, 5) esittää Aviovarallisuus-oikeus teoksessaan lainsäädäntömme yleisiä periaatteita myötäilevät perusratkaisut, joiden mukaan avioliittolain varallisuusjärjestelmä rakentuu erillisomistuksen, erillisten velkavastuiden ja puolisoitten keskinäisen sopimusvapauden varaan. Kuitenkin on huomioitava puolison aviovarallisuus-oikeudelliset vaikutukset, Tapani Lohen mukaan puoliso-erikkeudet. Puoliso-erikkeuksista keskeisimpiä ovat avio-oikeutta koskeva sääntely, avioliittolain vallintarajoitukset ja puolisoitten yhteisvastuu elatusvelasta. (Lohi 2016, 6.)

Avio-oikeus on molemmilla puolisoilla toistensa omaisuuteen, mutta avio-oikeutta ei ole kuitenkaan sellaiseen omaisuuteen, josta on avioehtosopimuksilla, lahjakirjalla, testamentilla tai henkilövakuutuksen edunsaajamääräyksellä toisin määrätty tai mikä on tällaisen omaisuuden sijaan tullut. Samoin voidaan myös määrätä, että avio-oikeutta ei ole edellä mainitun omaisuuden tuottoon. (AL II 2:35 §.)

Yhteisvastuu elatusvelasta käsittää kummankin puolison velvollisuuden osallistua kykijensä mukaan perheen yhteiseen talouteen ja puolisoitten elatukseen. Käytännössä avio-erit sopivat käytännöistään eri tavoin. (Linnainmaa 2008, 83.) Puolison elatus käsittää yhteisten sekä henkilökohtaisten tarpeiden täyttämistä (Kangas 2019, 292). Mikäli toinen puolisoista laiminlyö elatusvelvollisuuden tai aviopuolisot asuvat erillään, tuomioistuimelta voi hakea päätöksen elatusavusta. Puolisot voivat myös keskenään sopia elatusavusta ja sen suuruudesta. (Kangas 2019, 293, 294.)

Avioliiton lakkaamisen yhteydessä omaisuus ositetaan. Osituksessa vahvistetaan, kuinka paljon kummankin puolison oikeus avio-oikeuden alaiseen omaisuuteen on. (Lohi 2016, 379.) Osituksen tärkeimpänä tehtävänä on Tapani Lohen mielestä omistussuhteiden selvittäminen ja avio-oikeuden toteuttaminen (Lohi 2016, 379). Osituksen voi suorittaa sopimusosituksena puolisoitten keskenään sopiessa tai toimitusosituksena tuomioistuimen määräämän pesänjakajan toimesta (Lohi 2016, 382). Omaisuuden osituksessa avioeron vuoksi toisella puolisoilla ei ole avio-oikeutta puolison henkilökohtaisiin vaatteisiin ja esineisiin, eikä tietyin erikkeuksin omaisuuteen, jonka henkilö on ansainnut tai saanut perintönä (AL IV 1:90-91 §).

Osituslaskelman pohjaksi selvitetään kummankin puolison yksin omistamat omaisuudet ja yhteisesti omistetusta omaisuudesta puolisoitten omistusosuudet. Tämän jälkeen erotellaan avio-oikeuden alainen ja avio-oikeudesta vapaa omaisuus euromääräisinä arvoina. (Lohi 2016, 385, 386.) Avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta vähennetään puolison

ositusperusteen syntyhetkellä olevat velat (Lohi 2016, 430). Kun osituslaskelma on tehty, vähemmän avio-oikeuden alaisia varoja omistava saa tasinkoa enemmän avio-oikeuden alaista varallisuutta omistavalta (Lohi 2016, 386, 387).

4 Perintöoikeus, perimysjärjestys ja vaihtoehdot

4.1 Sovellettava perintölaki, oikeus perintöön ja perimysjärjestys

Suomen kansalaisen, jolla ei ole liittymää vieraaseen valtioon, perintöön sovelletaan Suomen perintökaaren 5.2.1965/40-säännöksiä. Perittävä ei voi itse määrätä, minkä valtion perintöoikeudellisten sääntöjen mukaan hänen jäämistönsä jaetaan. (Kangas 2019, 450.) Suomessa asuvan toisen valtion kansalaisen perintö jaetaan Suomen perintökaaren mukaan, mikäli henkilölle on syntynyt Suomeen kansainvälisyksityisoikeudellinen kotipaikka tai henkilö on toisen Euroopan unionin kansalainen, mutta asunut Suomessa ja kuollut 17.8.2015 jälkeen. Euroopan unionin kansalaisen jäämistön jakamiseen voi syntyä poikkeuksia mm. henkilön läheisemmällä liittymällä toiseen valtioon tai henkilön nimenomaisella määräyksellä jakaa hänen jäämistönsä hänen kansalaisvaltion lainsäädännön mukaan. (Kangas 2019, 450.)

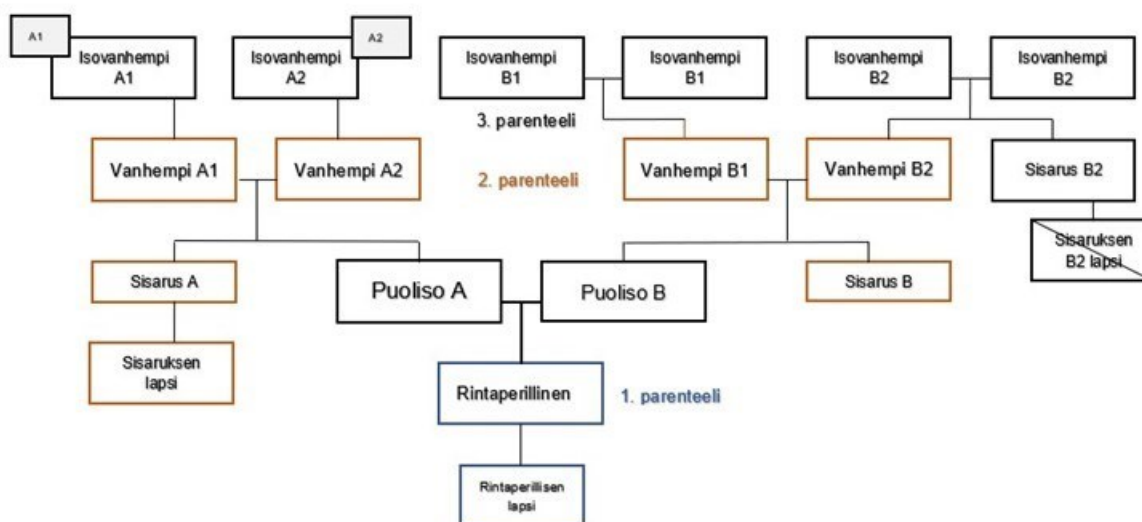
Perintöoikeuden edellytyksenä on oikeudellisesti pätevä lapsi ja vanhempi -oikeussuhde tai muu oikeussuhde, johon on liitetty perintöoikeus. Mikäli perittävän ja perivän välillä vallitsee lain edellyttämä sukulaisuussuhde, avioliittosuhde tai adoptiosuhde, on henkilö perillisasemassa. (Kangas 2019, 450.) Perimisen edellytyksenä on myös perillisen syntyminen ennen perinnön jättävän kuolemaa ja että perillinen elää perinnön jättäjän kuollessa. Myös perillisen ollessa siitetty ennen perinnön jättäjän kuolemaa ja perillisen sittemmin synnyttyä elävänä, antaa oikeuden perintöön. (Kangas 2019, 450.)

Mikäli perittävä ei ole tehnyt testamenttia omaisuudestaan, määrää lakimääräinen perimysjärjestys, kenelle omaisuus tulee (Kangas 2019, 450). Perintökaaren mukaisessa perintöjärjestyksessä rintaperilliset, eli vainajan lapset, ovat ensisijaisia perijöitä (PK 2:1 §). Mikäli rintaperillinen on menehtynyt, hänen sijaansa tulevat hänen lapsensa (PK 2:1 §). Jos vainajalta ei jää rintaperillisiä, hänen vanhempansa perivät kumpikin puolet vainajan perittävästä omaisuudesta (PK 2:2 §). Mikäli toinen vanhemmista on kuollut, perii hänen osuutensa perinnön jättävän vainajan sisarukset ja heidän sijaansa tulevat heidän rintaperillisensä. Sisar- ja velipuolet ovat samassa asemassa kuin täyssisarukset vanhemmalta perittäessä. (PK 2:2 §.) Mikäli vanhemmista toinen on kuollut ja heillä ei ollut muita lapsia kuin vainaja, perii toinen vanhemmista koko pesän. Tilanteessa, että vainajan vanhemmat molemmat ovat kuolleet, eikä vainajalta jää täyssisaruksia, mahdolliset sisaruspuolet perivät vainajan. (PK 2:2 §.)

Jollei vainajalta jää rintaperillisiä, sisaruksia, vanhempia tai puolisisaruksia, tai heidän sijaisperijöitensä, perivät vainajan isovanhemmat (PK 2:3 §). Mikäli joku isovanhemmista on kuollut, perivät tämän lapset isovanhemman osuuden (PK 2:3 §). Mikäli lapsia, eli vainajan

tätejä, enoja tai setiä ei ole, perii isän tai äidin toinen vanhempi koko osuuden (PK 2:3 §). Mikäli toinenkin isovanhempi on kuollut, mutta tältä on jäänyt aiemmasta liitosta perillisiä, perivät nämä vainajan osuuden (PK 2:3 §). Mikäli toisesta kannasta ei jää perillisiä lainkaan, siirtyy vainajan omaisuus toiselle kannalle, eli toisen vanhemman vanhemmille ja heidän perijöilleen (PK 2:3 §).

Mikäli perillistä ei ole lainkaan, vainajan perintö menee Suomen valtiolle (PK 5:1 §). Valtiokonttori hallinnoi valtiolle siirtyneitä perintöjä ja mikäli olosuhteisiin nähden on kohtuullista, voidaan perintö luovuttaa vainajan läheiselle tai vainajan asuinkunnalle (PK 5:2 §). Kuvassa yksi on esitetty perintökaaren mukainen perimysjärjestys ja parenteelit.

Kuva 1 Perintökaaren mukainen perimysjärjestys

4.2 Parenteelit eli perillisryhmät

Parenteelit ovat ryhmiä, joihin sukulaiset jaetaan sukulaisuuden etäisyyden mukaisesti. Parenteelit sulkevat pois toisensa, eli jos ensimmäisessä parenteelissa on perillinen, ei seuraavien parenteelien perilliset peri vainajaa. (Norri 2017, 57.) Puhdas parenteeliperimys on mahdollista silloin, kun perinnön jättäjä on naimaton eikä hän ole jättänyt testamenttia (Kangas 2019, 452).

1. parenteeli: rintaperilliset

Matti Norrin mukaan ensimmäinen parenteeliin kuuluu rintaperilliset eli lapset, lapsenlapset jne. ja tähän soveltuu loputon sijaisperimys oikeus (Norri 2017, 59). Lapset, jotka kuuluvat ensimmäiseen parenteeliin, ovat aviolapset ja tunnustetut lapset. Tunnustettuja,

rintaperillisiä lapsia ovat vuoden 2015 isyyslain, vuoden 1975 isyyslain, vuoden 2019 äitiyslain mukaan tunnustetut lapset sekä au-lapsilain (1922–1976) aikana tunnustetut lapset. Lapset, joita ei tunnustettu v. 1922–1976 lain aikana, mutta olivat elatusvelvollisuuden alaisia, voivat nostaa isyyskanteen perillisaseman saavuttamiseksi. Mikäli elatusvelvollinen elää vielä, kun isyys vahvistetaan, saa lapsi rintaperillisen aseman. (Kangas 2019, 453.) Kihlalapset, jotka ovat syntyneet vuosina 1966–1976 vanhempien ollessa kihlautuneita, ovat rintaperillisen asemassa. Nykyisin ei voi ajaa kihlalapsikannetta, mutta mikäli lapsen vanhemmat ovat yksimielisiä lapsen alkunsa saamisesta kihlauksen aikana, on lapsi rintaperillisen asemassa. (Kangas 2019, 453.) Erityissäännös vuosien 1966–1976 aikana väkisinmakuusta alkunsa saaneiden lapsien perimyoikeudesta isänsä ja isän puoleisiin sukulaisiin on kumottu vuoden 1975 isyyslain säätämisen yhteydessä. Sen sijaan, jos väkisinmakaamisesta syntynyt lapsi syntyi ennen vuoden 1975 isyyslain voimaantuloa, on lapsi rintaperillisen asemassa. 1.10.1976 ja sen jälkeen väkisinmakaamisesta syntyneiden lasten isyys on tunnustettava tai kanteen avulla vahvistettava, että lapsi saa rintaperillisen aseman. (Kangas 2019, 454.)

Ensimmäisen parenteelin perijöille kuuluu lakiosa, eli puolet perinnön määrästä, toisesta osasta voi määrätä testamentilla (Norri 2017 58, 59). Rintaperillisille perintö jaetaan pääluvun mukaisin osuuksin (Mikkola 2021, 162). Tilanteessa, että vainajalla on rintaperillinen, vainajan leski saa pesästä laissa määrätyn avio-oikeuden mukaisen osan tai jos on tehty avioehto, sen määrittelemän osan, mutta leski ei peri kuollutta puolisoa (Norri 2017, 66). Mutta mikäli kuolleella ei ole rintaperillisiä, leski perii lesken perintöoikeuden nojalla kuolleen, tämän oikeuden voi syrjäyttää testamentin määräyksellä (Norri 2017, 66).

2. parenteeli: perittävän isä ja äiti ja heidän rintaperillisensä

Mikäli rintaperillisiä tai leskeä ei ole, perittävän isä ja äiti eli selkäperilliset ja heidän rintaperillisensä eli sivuperilliset tulevat perijöiksi (Norri 2017, 67). Jäämistöomaisuuden alkupeillä ei ole merkitystä vanhempien perimyoikeuteen, esimerkiksi mikäli perinnön jättäjä on saanut perintönä toiselta vanhemmalta omaisuutta, se voi periä toiselle vanhemmalle (Kangas 2019, 462). Mikäli toinen vanhempi on kuollut, perii tämän rintaperilliset, eli perinnön jättäjän sisarukset kuolleen vanhempansa osuuden (Kangas 2019, 462). Myös veli- ja sisarpuolet perivät perittävän samoin oikeuksin kuin perittävän täyssisarukset (Kangas 2019, 462). Jos sisarus on kuollut, niin tämän rintaperillinen tulee vanhempansa sijaan perijäksi (Kangas 2019, 462). Siinä tapauksessa, että perinnön jättäjältä ei jää sisarusia, siirtyy koko omaisuus toiselle, elossa olevalle vanhemmalle (Kangas 2019, 462). Vanhemmilla on perintöoikeus lapsensa jälkeen, se, että ovatko vanhemmat olleet avioliitossa keskenään vai ei, ei ole merkityksellinen seikka (Kangas 2019, 462).

3. parenteeli: isovanhemmat ja heidän lapsensa

Perintö siirtyy kolmanteen parenteeliin, isovanhemmille, jos ensimmäisessä tai toisessa parenteelissa ei ole perillisiä. Sijaisperimysoikeus käsittää vain tämän parenteelin perijät, eli isovanhempien lasten lapset (perittävän tätien, setien tai enojen lapset, eli perittävän serkut) eivät enää peri perittävää. (Norri 2017, 67.) Käytännössä tähän parenteeliin tulee vuosittain vain muutamia perinnönjakoja (Kangas 2019, 463). Mikäli perintö tulee jaettavaksi kolmanteen parenteeliin, perivät isovanhemmat lapsenlapsensa. Mikäli toinen isovanhemmista on kuollut, perivät tämän rintaperilliset, eli perinnön jättäjän tädit ja sedät, kuolleen isovanhemman osuuden. Mikäli kuolleella isovanhemmalla ei ole rintaperillisiä, saa toinen isovanhempi koko perinnön. (Kangas 2019, 463.)

Puolison perintöoikeus avoliitossa

Leena Linnainmaa teoksessaan Naisen lakikirja (Linnainmaa 2008) luettelee avolesken tilanteena mm., että avoleskellä ei ole avio-oikeutta, ei asemaa perillisenä, ei oikeutta pitää kuolinpesään kuuluvaa asuntoa ja irtaimistoa hallinnassaan, ilman testamenttia (Linnainmaa 2008, 682). Avopuoliso ei peri suoraan ensiksi kuollutta puolisoa lain nojalla (Kangas 2018, 337).

Puolison perintöoikeus avioliitossa

Avioliitossa puoliso perii kuolleen, mikäli vainajalla ei ole rintaperillisiä, eli avio-oikeuden määräämän osan lisäksi leski perii myös ns. lakiosan (Norri 2017, 65). Perintöosaan ei ole vaikutusta avioehdolla, leski perii avioehdosta huolimatta vainajan, mikäli rintaperillisiä ei ole (Norri 2017, 65). Ensin kuolleen puolison toissijaisten perijöiden perintöoikeus lykkääntyy lesken kuolemaan (Mikkola 2021, 163). Eläessään leski voi määrätä saamastaan omaisuudestaan vapaasti (Kolehmainen & Räibä 2020, 136). On huomioitava, että lesken kuollessa, lesken puolisoltaan perimä osuus menee ensiksi kuolleen puolison toissijaisille perijöille, eli leski ei ole oikeutettu testamenttaamaan eikä lahjoittamaan ensin kuolleen puolison omaisuutta (Norri 2017, 65).

Matti Norrin mukaan avio-oikeus käsitteenä tarkoittaa aviopuolison oikeutta toisen puolison omaisuuteen (Norri 2017, 8). Avioliiton aikana avio-oikeudella ei ole vaikutusta omaisuuden omistusoikeuteen. Omaisuuden omistaa se, joka on sen hankkinut tai saanut, avio-oikeus toteutuu siis vain jaossa, eli joko avioeron tai puolison kuoleman vuoksi. (Norri 2017, 9,11.) Mikäli aviopuolisolta ei kuollessaan jää rintaperillisiä, perii avioleski ensiksi kuolleen puolison, mutta tämän edellytys on, että avioliitto purkautuu toisen puolison kuolemaan (Kangas 2018, 337).

Oikeus jakamattoman jäämistön hallitsemiseen ja lesken vähimmäissuoja on otettu perintökaareen vuonna 1983. Leski saa pitää hallinnassaan yhteisen asunnon tai vastaavan, joka sopii kodiksi. Mikäli lesken omaan varallisuuteen sisältyy kodiksi sopiva, vastaavan tasoinen kuin yhdessä asuttu koti, ei lesken suoja ulotu enää yhteisenä kotina pidettyyn asuntoon. Lesken vähimmäissuoja koskee myös yhteisessä kodissa ollutta tavanomaista asuinirtaimistoa. (Kangas 2019, 550.) Lesken hallintaoikeus jakamattomana pidettävään asuntoon on ikuinen. Tämä oikeus ei lakkaa, vaikka leski ottaisi kanssaan asumaan uuden puolison tai avioituisi uudelleen. (Linnainmaa 2008, 672.)

5 Testamentti

5.1 Yleistä testamentista

Matti Norrin mukaan testamentti on yksityinen asia, sitä ei tarvitse saattaa testamentin saajankaan tietoon (Norri 2017, 77). Testamentti tulee aina tehdä itse (Norri 2017, 77). Testamentti on itse allekirjoitettava (Norri 2017, 99). Testamentti on kahden todistajan oikeaksi todistettava ja testamentin todistamiseen liittyy samanaikaisuuden vaatimus, eli todistajien on oltava yhtä aikaa läsnä (Norri 2017, 99,104). Todistajien ei kuitenkaan tarvitse nähdä testamentin sisältöä, riittää, että he tietävät todistavansa testamentin aitouden (Norri 2017, 105). Testamenttia voi muuttaa ja sen voi myös peruuttaa, testamentti on viimeinen tahto ja viimeisin testamentti on aina voimassa oleva (Norri 2017, 77). Testamentti tulee voimaan kuoleman hetkellä (Norri 2017, 77). Testamenttivapautta rajoittaa rintaperillisten lakiosaoikeus (Norri 2017, 78).

Urpo Kangas, teoksessaan Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet, määrittelee testamentin kuolemanvaraiseksi, vastikkeettomaksi ja yksipuoliseksi oikeustoimeksi, jolla omistaja määrää omaisuutensa jakamisesta hänen kuolemansa jälkeen (Kangas 2019, 585). Testamentin muotovaatimukset ovat ankarat: vaatimus testamentin kirjallisesta muodosta, testamentin tekijän allekirjoittamisedellytys ja kahden esteettömän henkilön todistamisvaatimus (Kangas 2019, 585).

Korkeimman oikeuden ratkaisun 1964 II 106 – mukaan testamentti tulee olla tekijänsä itse allekirjoittama, mutta laatijan sairauden tai muun verrattavan syyn vuoksi, jolloin laatija ei itse kykene allekirjoittamaan testamenttia, voi toinen henkilö allekirjoittaa testamentin laatijan puolesta (Kangas 2019, 585). Urpo Kangas mainitsee hätätilatestamenteina suullisen hätätilatestamentin, jonka kaksi esteetöntä todistajaa todistaa ja holografisen testamentin ilman todistajia (Kangas 2019, 586). Matti Norri, teoksessaan Perintö ja testamentti, käytännön käsikirja, suosittelee suullisen hätätilatestamentin todistajia laatimaan muistiinpanot, joista selviävät testamentin tekijän henkilötiedot, testamenttimääräyksen sisältö ja syy hätätilatestamentin tekemiseen ja todistajien nimet (Norri 2017, 116). Vaihtoehtona suulliselle hätätilatestamentille on omakätinen hätätilatestamentti eli holografinen testamentti, mikä on testamentin tekijän omakätisesti kirjoittama ja allekirjoittama, mutta ilman todistajien todistamista (Matti Norri 2017, 118). Lain nojalla hätätilatestamentti raukeaa, mikäli testamentin tekijällä on ollut kolme kuukautta aikaa tehdä normaalimuotoinen testamentti esteen lakattua (Norri 2017, 116). 18 vuotta täyttänyt voi tehdä testamentin omaisuudestaan (PK 9:1 §).

Täysi-ikäisen ollessa edunvalvonnan alaisena, on hän kuitenkin oikeustoimikelpoinen eli myös testamentintekokelpoinen. Edunvalvoja ei kuitenkaan voi tehdä testamenttia

päämiehensä puolesta. (Kangas 2019, 588.) 15 vuotta täyttänyt vajaavaltainen voi testamentata omaisuuttaan, jota hän vallitsee itsenäisesti, kuten omat työansiot, niiden tuotto ja tuotolla hankittu omaisuus (Kangas 2019, 588).

Testamentin saajan tulee olla elossa perittävän tehdessä testamenttia tai saaja on oltava siitetty sitä ennen ja syntyvän elävänä (Kangas 2019, 589). Saajana voi olla myös vasta myöhemmin perustettava oikeushenkilö, esimerkiksi perustettava säätiö (Kangas 2019, 589). Testamentin saajan kuollessa ennen testamentin täytäntöönpanoa, testamentattu omaisuus siirtyy saajan kuolinpesään, sijaantulo-oikeudella omaisuus menee testamentin saajan oikeudenomistajille, ellei muuta ole määrätty testamentissa (Kangas 2019, 589). Sijaantulo-olettama edellyttää, että kuolleen testamentin saajan oikeudenomistajat olisivat myös oikeutettuja perimään testamentin tekijän (Kangas 2019, 590). Testamentissa voidaan käyttää ensisijaismääräyksen, eli testamentin saajan lisäksi toissijaismääräystä, jolla määrätään, kenen hyväksi testamentti luetaan, mikäli ensisijainen saaja on kuollut (Kangas 2019, 590).

5.2 Testamenttilajit

Urpo Kangas on Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet -teoksessaan käsitellyt testamentit perintökaareen perustuvien luokituksien, jakanut testamenttiluokitukset yleisjälkikäädöksiin eli yleistestamentteihin ja erityisjälkikäädöksiin eli legaatteihin. Lisäksi hän esittelee testamentit määräysvallan mukaisesti omistus-, hallinta- ja tuotto-oikeustestamentteihin. (Kangas 2019, 591.)

Yleistestamentin saaja on kuolinpesän osakas, ja tällä on oikeuksia ja velvollisuuksia kuten osakkaalla (Kolehmainen & Rabinä 2020, 126). Yleistestamentti tuottaa saajalleen vastaavan aseman kuin perillisellä on lain mukaan (Kangas 2019, 592). Legaatilla perivä legataarin eli legatatin saajan oikeus on määritelty etuuskohtaisesti (Kangas 2019, 592). Legaatteja on kahdenlaisia, jakamattomasta pesästä toteutettaessa edunsaaja saa edun ennen pesänselvitystä ja perinnönjakoa. Yksittäisen osakkaan osuudesta täytettävä erityisjälkikäänös tarkoittaa, että se vähentää mainitun osakkaan jako-osuutta. Tämä on hyvin harvinainen legaatteja. (Kolehmainen & Rabinä 2020, 127.) Kun legatatin saaja ei ole osakkaana kuolinpesässä, täytetään legaatteja pesänselvityksen aikana. Muussa tapauksessa legaatteja täytetään perinnönjaossa. (Kangas 2019, 592, 593.)

Legaatteja ovat myös esinelegaatteja, rahalegaatteja tai velvoiteoikeudellinen legaatteja tai omistusoikeutta vähäisemmillä oikeuksilla käyttö- tai tuotto-oikeustestamentteja (Kangas 2019, 592). Testamentteja on siten legaatteja (Kangas 2019, 592). Esinelegaattejen osalta voi tulla eteen tilanne, että omaisuuskohdetta ei enää ole pesän hallussa, se on voitu myydä jo

testamentin jättäjän toimesta tai pesä on joutunut realisoimaan esineen velkojen maksamiseksi tai luovuttamaan esimerkiksi aviolesken tasingoksi (Kolehmainen & Räbinä 2020, 128).

5.2.1 Omistusoikeustestamentti

Urpo Kankaan (2018) mukaan täysi omistusoikeustestamentti antaa saajalleen täyden omistusoikeuden ja vallan saamaansa kiinteään ja irtaimeen omaisuuteen, jota hän voi käyttää omaksi hyväkseen ja lahjoittaa kenelle haluaa (Kangas 2018, 541). Saajalle annetaan mahdollisimman laaja valta määrätä saamastaan omaisuudesta (Kolehmainen & Räibä 2020, 131). Omistusoikeustestamentilla saatu omaisuus myös periytyy hänen oikeudenomistajilleen, testamentin saaja voi myös testamentata näin saadun omaisuuden (Kangas 2018, 539). Esimerkiksi avioleski voi täydellä omistusoikeustestamentilla saamansa omaisuuden vähennettynä rintaperillisten lakisosuuksilla, testamentata joko rintaperillisilleen erikseen tai esimerkiksi uudelle puolisolleen (Kolehmainen & Räibä 2020, 134).

Rajoitetussa omistusoikeustestamentissa eli vallintatestamentissa, on omaisuudelle määrätty perättäissaanto, jolloin ensisaajalla on täysi oikeus määrätä saamastaan omaisuudesta, mutta ei voi testamentata sitä edelleen (Kangas 2018, 540). Rajoitettu omistusoikeustestamentti on silloin käytännöllinen, kun halutaan varmistaa, että jäämistö menee toissijaissaajille (Kolehmainen & Räibä 2020, 134). Esimerkiksi avioleski ei voi testamentata saamaansa omaisuutta ulkopuolisille vaan se periytyy sijaissaajille testamentin määräyksen mukaisesti.

Ensin kuolleen jälkeen on rintaperillisten vaadittava lakiosaa, sillä lesken kuoleman jälkeen lakiosaa ei enää voi saada. Lakiosat on laskettava ja toteutettava erikseen kummankin vanhemman jälkeen. (Kolehmainen & Räbinä 2020, 133.)

5.2.2 Käyttöoikeustestamentti eli hallintaoikeustestamentti

Käyttöoikeustestamentilla saaja saa oikeuden hallita omaisuutta sekä nauttia omaisuuden tuotosta (KKO 1983 II 96; Kangas 2018, 540). Testamentin saaja saa vain oikeuden käyttää testamenttiomaisuutta omistusoikeuden siirtyessä toiselle henkilölle (Kangas 2019, 596). Käyttöoikeustestamentilla saatu käyttöoikeus on suojattua käyttövapautta, omaisuuden käyttöä ei saa häiritä tai estää. Näin tapahtuessa on testamentin saajalla oikeus nostaa kanne ja vaatia omaisuuden hallintaa itselleen. (Kangas 2019, 598.) Käyttöoikeuden haltijalle tuotto tulee omistukseen täydellä omistusoikeudella (Kangas 2019, 598). Käyttöoikeustestamentti on käyttökelpoinen, kun halutaan turvata ensisaajan asema ja samalla varmistaa, että omaisuutta ei hävitetä toissijaisten saajien vahingoksi (Kangas 2019, 596).

Käyttöoikeus ei saa loukata lakiosaa, rintaperillisen on saatava lakisosansa vapaana rajoituksista (Kangas 2018, 546).

Käyttöoikeuden laajuus voidaan määritellä testamentissa ja testamentin saajan asema riippuu tällöin testamentin tulkinnasta (PK 11:1 §; Kangas 2019, 597). Käyttöoikeus antaa oikeuden hallita testamentilla saatua omaisuutta, mutta testamentin saaja ei saa lahjoittaa käyttöoikeuden alaista omaisuutta eteenpäin (Kangas 2018, 546, 547). Hän ei myöskään voi luovuttaa itse käyttöoikeutta, mutta irtainta omaisuutta voi luovuttaa ilman omistajan suostumusta, kun kyseessä on käyttöoikeuden alaisen omaisuuden tarpeellisesta uudistamisesta (PK 12:4 §; Kangas 2018, 546).

Käyttöoikeustestamenttia voivat käyttää puoliset keskinäisenä testamenttinaan, mutta myös muut, jotka haluavat hajauttaa omistuksen ja käyttöoikeuden eri henkilötahoille (Kangas 2018, 544). Perintöverotuksellisesti näin toimittaessa käyttöoikeuden haltija ei maksa perintöveroa saamastaan oikeudestaan, koska ei ole perintöverovelvollinen, vaan ne, jotka saavat omistusoikeuden, maksavat perintöveron (Kangas 2018, 544).

Käyttöoikeustestamentti on omistajattoman tilan testamentti silloin, kun omistusoikeus siirtyy toissijaiselle saajalle vasta käyttöomaisuusoikeuden päätyttyä (Kangas 2019, 596). Tätä varten, korkeimman oikeuden mukaan, voidaan määrätä edunvalvoja valvomaan toissijaisen saajan oikeutta (Kangas 2019, 597).

5.2.3 Tuotto-oikeustestamentti

Tuotto-oikeustestamentin nojalla saaja saa oikeuden omaisuudesta tulevan koron ja tuoton nostamiseen (Kangas 2019, 599). Lakiosaan oikeutettu perillinen on suojattu tuotto-oikeustestamenttia vastaan, eli hänelle laillisesti kuuluvaa oikeutta ei saa kaventaa tuotto-oikeustestamenttimääräyksellä (Kangas 2019, 598). Tuotto-oikeuden saajalla ei ole oikeutta vaikuttaa siihen, kuinka omistaja hallitsee tuotto-oikeuden alaista omaisuutta (Kangas 2018, 551). Kolmannelle tuotto-oikeuden alaista omaisuutta luovutettaessa, on myös tuotto-osuusoikeus pysyttävä voimassa (Kangas 2018, 551). Tuotto-oikeuden saanut ei voi luovuttaa samaansa tuotto-osuutta toiselle ilman, että tämä on testamentissa nimenomaisesti sallittu (Kangas 2018, 551). Tuotto-oikeus lakkaa saajan kuollessa, ellei testamentissa ole toisin määrätty (Kangas 2018, 551).

5.2.4 Keskinäinen testamentti

Matti Norri määrittelee keskinäisen testamentin kahden henkilön keskinäiseksi määräykseksi, jolla jälkeenyjäännyt saa pitää molempien omaisuuden (Norri 2017, 120). Tätä testamenttityyppiä käyttävät avo- ja aviopuolisot, mutta toisilleen läheiset henkilöt voivat myös

käyttää tätä, kuten esimerkiksi naimattomat sisarukset, jotka asuvat samassa yhteistaloudessa (Norri 2017, 120).

Keskinäinen testamentti jakautuu edelleen omistusoikeustestamenttiin ja hallintatestamenttiin eli hallintaoikeustestamenttiin. Nämä ovat riippuvaisuussuhteissa toisiinsa ja näin ollen kirjoitettu yhdeksi testamenttitekstiksi, jonka molemmat allekirjoittavat. (Norri 2017, 120,121.) Vain toinen testamenteista tulee sovellettavaksi, eli ensin kuolleen testamentti jälkeen jäävän hyväksi. Näin pyritään pitämään pesä koskemattomana, kunnes molemmat testamentintekijät ovat kuolleet. (Norri 2017, 120, 121.) Lisäksi voi käyttää käyttöoikeustestamenttia, mutta jota käytetään harvemmin (Norri 2017, 120).

Keskinäisessä testamentissa on yleensä ensisijainen määräys eli ajallisesti toteutuva määräys siitä, että omaisuus jää sille, joka elää kauemmin ja toissijaismääräys, mikä määrää sen, miten omaisuus jaetaan, kun molemmat ovat kuolleet (Norri 2017, 121). Aviopuolisoiden testamenttivallan laajuus tulee huomioida, sillä testamentintekijä voi määrätä pelkästään omasta pesänosuudestaan eli siitä, mitä hänelle avio-oikeussääntöjen mukaan tulee (Norri 2017, 121). Rintaperillisen on huomattava vaatia lakiosaansa, muutoin testamentti jää voimaan ja koko edesmenneen omaisuus siirtyy jälkeenjääneelle aviopuolisolle (Norri 2017, 121).

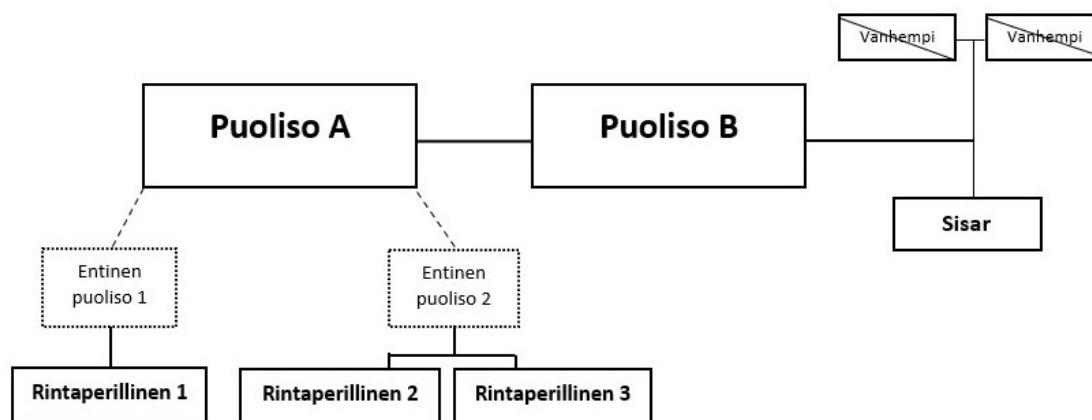
6 Tutkimustulokset

Mikäli avoliitossa elävällä parilla ei ole yhteisiä lapsia, ei avopuolisolla ole asumisoikeutta yhteiseen asuntoon eikä sen irtaimistoon. Jotta jälkeenjäävä avopuoliso saa edellä mainitut oikeudet, on ne oltava turvattu testamenttimääräyksillä. Kalevan sivuston Avoliitto ja perintö: mitä perintöaisoista tulisi tietää? -verkkoartikkelissa todetaan, että lesken suoja turvaa aviopuolison oikeuden yhteiseen asuntoon, mutta avopuolisolla ei ole samaa oikeutta ilman yhteistä lasta. Samoin toteaa Leena Linnainmaa teoksessaan Naisen lakikirja, että avoliitossa avopuolison oikeutta asuntoon ei ole mitenkään suojattu (Linnainmaa 2008, 122). Avoliittoon, mikä on kestänyt yli viisi vuotta tai avopuolisilla on yhteinen lapsi tai yhteishuollossa lapsi, voidaan soveltaa Lakia avopuolisoiden yhteistalouden purkautumisesta, mutta tämäkään laki ei anna perintöoikeutta avopuolisolle. Laki antaa lähinnä mahdollisuuden hyvityksen vaatimiseen yhteisen talouden hyväksi antamasta panoksesta.

Jotta case-tapauksen avopuolisot saavat selkeän käsityksen, mitä tulee voimaan, kun toinen avopuolisosta menehtyy, esitellään kuvan numero kaksi avulla perimysjärjestyksiä. Kuvassa on esitelty perimystilanne perintökaaren mukaisena perimysjärjestyksenä.

Perimysjärjestykset case-tapauksessa

Ensin esitellään perintökaaren mukainen perimysjärjestys avopuoliso A:n osalta, jolla on rintaperillisiä. Tämän jälkeen esitellään perimysjärjestys avopuoliso B:n osalta. Avopuoliso B:llä ei ole rintaperillisiä, mutta hänellä on elossa oleva sisar.

Kuva 2. Perintökaaren mukainen perintöjärjestys, puolisoilla ei ole testamenttia.

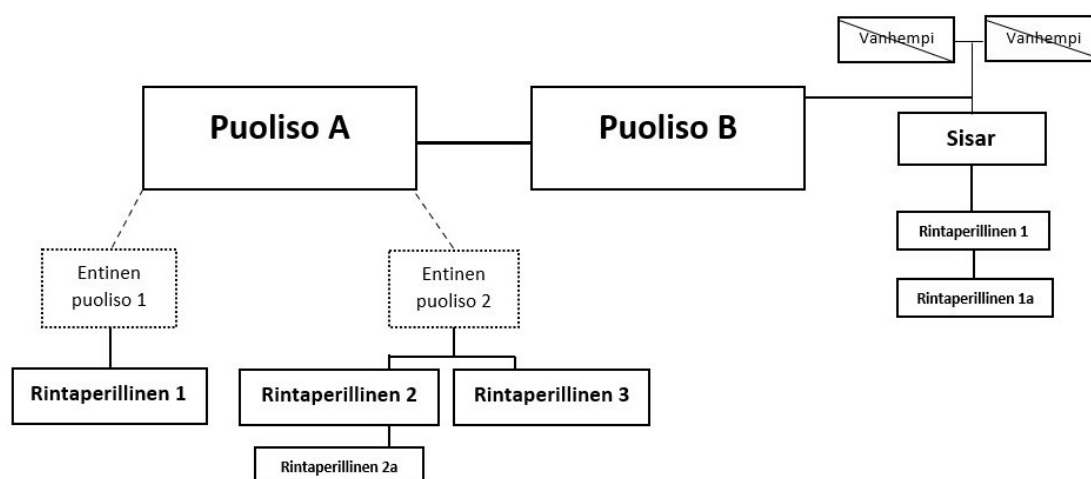
Perintökaaren mukaisesti rintaperillinen perii vanhempansa. Tässä tapauksessa Puoliso A:n perijöitä ovat Rintaperillinen 1 ensimmäisestä avioliitosta ja Rintaperillinen 2 ja

Rintaperillinen 3 toisesta avioliitosta. Pesän muodostavat siis perittävän lapset, kukin 1/3 -osuudella.

Puoliso B:n perintö menee perimysjärjestyksen mukaisesti toiselle parenteelille, koska Puoliso B:llä ei ole omia rintaperillisiä. Toiseen parenteeiin kuuluvat vanhemmat ja mikäli vanhempi tai vanhemmat ovat menehtyneet, näiden sijaisperijöinä ovat Puoliso B:n sisarukset. Tässä tapauksessa perijänä on B:n sisar.

Kuvassa kolme on käsitelty erilaisia pesänosakastilanteita, joita voi muodostua, mikäli jokin perillisistä on menehtynyt ennen Puoliso A:n tai Puoliso B:n menehtymistä. Koska Puoliso B:llä ei ole rintaperillisiä, on kuvaan otettu mukaan hänen osaltansa edesmenneet vanhemmat, jotta on selvemmin havaittavissa, kuinka perintö jakautuu, mikäli suoraan ylenevässä polvessa olevat perijät ovat menehtyneet.

Erilaisia pesän osuuksia muodostuu seuraavilla tavoilla:

Kuva 3. Erilaisia pesänosakkaita

Jos rintaperillinen on menehtynyt ennen perittävää, esimerkiksi Puoliso A:n Rintaperillinen 2, joka ei ollut avioliitossa, mutta häneltä jää oma rintaperillinen 2a, perii kolmannen polven rintaperillinen perittävän, jolloin perittävän lapsenlapsi perii perittävän lapsen lakiosan 1/3. Pesäksi muodostuu tällöin Rintaperillinen 1, Rintaperillinen 2:n rintaperillinen 2a ja Rintaperillinen 3. Mikäli Puoliso A:n Rintaperillinen 2:lla ei ole omia rintaperillisiä eikä hänellä ole aviopuolisoa, perii rintaperillisen äiti rintaperillisen osuuden perittävän perinnöstä. Tällöin pesäksi muodostuu Rintaperillinen 1 ja Rintaperillinen 3 ja Rintaperillinen 2:n sijaan hänen äitinsä, Ent. puoliso 2.

Mikäli esim. Rintaperillinen 2 on avioliitossa ilman avioehto ja heillä on puolisonsa kanssa yhteinen lapsi, ja Puoliso A:n perintö jaetaan Rintaperillinen 2:n elossa ollessa, hän saa

lakiosansa pesästä normaalisti. Mikäli Rintaperillinen 2 menehtyy avioliitossa ollessaan, Puoliso A:n pesäksi myöhemmin muodostuu Rintaperillinen 2:n perillinen 2a osuudella 1/6, Rintaperillinen 2:n aviopuoliso avio-oikeuden perusteella osuudella 1/6, Rintaperillinen 1 osuudella 1/3 ja Rintaperillinen 3 osuudella 1/3.

Puoliso B:n osalta perimysjärjestys etenee perintökaaren mukaisena, eli Puoliso B:n perii hänen sisarensa. Mikäli Puoliso B:n sisar on menehtynyt ennen Puoliso B:tä, perii sisaren Rintaperillinen 1 äitinsä eli Puoliso B:n sisaren osuuden. Tässä on loputon sijaantulo-oikeus, mikä tarkoittaa sitä, että mikäli sekä sisar että sisaren rintaperillinen (Rintaperillinen 1) ovat menehtyneet ennen Puoliso B:tä, perii Rintaperillinen 1:n rintaperillinen (Rintaperillinen 1a) Puoliso B:n.

Järjestelyvaihtoehdot case-tapauksessa

Koska case-tapauksen henkilöt ovat avoliitossa, ei heille ole suojaa perintökaaren kautta toisen menehtyessä. Jotta jälkeenjäävä puoliso saa jäädä asumaan yhteiseen kotiin ja pitää hallussaan muunkin yhteisen omaisuuden, on henkilöiden tehtävä keskinäinen testamentti toistensa hyväksi.

Mikäli avopuoliso, jolla on lapsia, haluaa turvata avopuolisonsa asumisoikeuden heidän yhteisesti omistamissaan asunnoissa ja käyttöoikeuden asuntojen irtaimistoihin sekä yhteisiin kulkuvälineisiin, voi hän tehdä avopuolisonsa kanssa keskinäisen testamentin, jossa he käyttöoikeustestamentin oikeuksin testamenttaavat jälkeenjäävälle asumisoikeuden ja käyttöoikeuden yhteisiin omistuksiin. Tämä antaa oikeuden asua ja elää, käyttää ja hallita yhteisiä kiinteistöjä ja niihin liittyvää irtaimistoa.

Toissijais määräyksenä avopuolisot voivat määrätä omaisuudestaan haluamallaan tavalla. Puoliso A:n rintaperilliset perivät lakiosana 50 % Puoliso A:n omistusosuudesta. Toissijaisena saajana Puoliso A voi kirjata testamenttiin rintaperillisensä tai jonkin toisen saajan.

Puoliso B:n toissijaisena saajana voi olla toisen parenteelin perilliset tai niin halutessaan, Puoliso B voi jättää omaisuutensa testamentilla Puoliso A:lle ilman toissijais määräystä. Mikäli Puoliso B jättää testamentissaan omaisuutensa Puoliso A:lle, Puoliso A:n menehtyttyä siirtyy Puoliso B:n omaisuus Puoliso A:n rintaperillisille, jolloin nyt yhdessä omistettu omaisuus pysyy Puoliso A:n suvun omistuksessa. Näin myös voidaan katsoa syntyvän hallitun kokonaisuuden, kun omaisuuden jakaa ensiolettamana Puoliso A:n rintaperilliset sen sijaan, että omaisuudelle syntyisi usean eri omistajan omistuspohja Puoliso B:n suvun puoleisten perijöiden myötä. Puoliso B voi myös valita henkilön tai kohteen, esim. jonkin toisen sukulaisensa parenteelin ulkopuolelta, ystävän tai hyväntekeväisyysjärjestön, jolle testamenttaa omaisuutensa. Tämä vaihtoehto taas ei olisi kovin käytännöllinen, koska silloin

omistusohjassa olisi monta omistajaa ja käytännössä tämä olisi hankala toiminnoiltaan. Mikäli Puoliso B:llä ei olisi lainkaan perillisiä, tulisi hänen omaisuutensa perijäksi perintökaaren viidennen luvun ensimmäisen pykälän mukaisesti Suomen valtio. Siksi olisi tärkeää eritoten Puoliso B:n tehdä testamentti, jossa on huomioitu ensisijaismääräyksen jälkeen toissijaismääräys.

Opinnäytetyön edetessä hahmottui myös ratkaisu, jossa avoparin omaisuus jaetaan jo ennen testamentin tekoa. Käytännössä jo yhdessä omistetun kiinteistön yhteisomistus puretaan ja tämä kiinteistö jää sen puolison omistukseen, jolla on suuremmat intressit kiinteistöön. Toinen puolisoista ostaa sittemmin omiin nimiinsä ja yksinomistukseen eläkevuosien kodiksi ajatellun huoneisto-osakkeen. Näin syntyy selkeät omistussuhteet osakehuoneistoon ja kiinteistöihin ja vältetään tulevaisuudessa monen tahon osallistuminen perinnönjakoon. Avopuolisot voivat tehdä tässäkin tilanteessa keskinäisen testamentin, jolla turvaavat asumis- ja hallintaoikeuden osakehuoneistoon ja kiinteistöihin, kunnes jäljelle jäänyt puolisoikin menehtyy ja perilliset saavat hallintaan perintönsä.

Lisäksi avioliiton solmiminen on kolmas vaihtoehto tilanteen ratkaisuna, mikäli osapuolet ovat siihen halukkaita. Tällöin leski saa lesken vähimmäissuojan kautta itselleen oikeuden pitää yhteisen kodin ja sen irtaimiston hallussaan jakamattomana, mikäli leskellä ei ole enää omassa yksityisomistuksessaan kiinteistöä tai osakehuoneistoa, kuten avoparilla tätä opinnäytetyötä tehdessä on. Mikäli avioleskellä on omassa omistuksessaan kiinteistö tai osakehuoneisto ja se on yhteisen kodin vertainen, lesken vähimmäissuoja ei päde ja aviolesken voidaan katsoa muuttavan omaan kiinteistöön tai osakehuoneistoon ja avioparin yhteinen koti tulee jaettavaksi.

7 Johtopäätökset

Tässä opinnäytetyössä on käsitelty avoliiton ja avioliiton juridisia eroja muodostamisessa, lakkaamisessa ja omaisuuden omistamisessa. Lisäksi on tarkasteltu Suomen perintöoikeutta ja testamenttioikeutta sekä selvitetty case-tapauksen avopuolisoita koskevia perintökaaren mukaisia perimysjärjestyksiä.

Avoliitto on lailla sääntelemätön yhteiselämän muoto, jonka perusajatuksena on kahden parisuhteessa elävän ihmisen yhteinen talous. Avoliittoja voi olla erilaisin asumisjärjestelyin, mutta yhdessä eläminen on kuitenkin pohjimmainen tarkoitus avoliitolle. Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta tulee voimaan avoliiton purkautuessa. Tämä laki koskee avoliittoja, jotka ovat kestäneet yli viisi vuotta tai avoparilla on yhdessä lapsi tai yhteishuollossa oleva lapsi. Lakia ei oteta huomioon viittä vuotta nuoremmissa avoliitoissa tai lapsettomissa liitoissa.

Avoliitto on lailla säännelty sopimus ja se tuo mukanaan niin oikeuksia kuin velvollisuuksia. Avioliiton avulla on saatu turvattua tiettyjä etuja aviopuolisolle niin yhteiselämän kuin yhteiselämän päättymisenkin jälkeen. Taloudellinen turva kuuluu avoliittoon elatusvelvollisuuden perusteella, aviopuolison kuoleman jälkeisenä turvana on oikeus asua ja hallita yhteistä kotia ja siihen kuuluvaa irtaimistoa. Yhteiselämän päättymisen varalta avoliitto antaa taloudellista suojaa omaisuuden osituksen muodossa, jolloin vähemmän omistava saa tasingona toisen kerryttämää omaisuutta tasamaan puolisoien yhdenvertaista asemaa.

Suomen lainsäädäntö ei anna avopuolisolle samanlaista turvaa kuin avioliitossa eläville. Avoparien on hyvä tarkastella yhteisen talouden taholta erilaisia elämäntilanteita ja niihin varautumista huolellisesti. Perintökaari ei tunnusta avoliiton oikeusvaikutuksia samalla tavalla kuin avioliiton. Tämän takia eritoten avopuolison kuoleman yhteydessä on avoleski suojaton, sillä avoleski ei nauti samanlaista leskensuojaa kuten avioliitossa leskeksi jäänyt nauttii. Avoliitosta leskeksi jäänyt saa automaattisesti lesken vähimmäissuojan, mikä varmistaa, että leski saa jäädä asumaan yhteiseen asuntoon ja hallita yhteistä irtaimistoa tiettyin edellytyksin. Avoleski puolestaan joutuu muuttamaan pois yhteisestä kodista, vaikka omistaisi puolet asunnosta, mikäli avolesken oikeutta jäädä yhteiseen asuntoon ei ole muilla keinoin turvattu.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää avoparin pyynnöstä, kuinka voidaan toimia, jotta jälkeenjäävälle avopuolisolle saadaan säilytettyä asumis- ja omistusoikeus yhteisiin kiinteistöihin sekä käyttöoikeus yhteiseen omaisuuteen. Tarkoitus oli myös ottaa huomioon rintaperillisten oikeudet, mutta niin, että jälkeenjäävä avopuoliso ei menetä oikeuttaan yhteiseen kotiin ja kiinteistöihin. Tutkimuskysymyksenä olikin, kuinka jälkeenjäävälle

avopuolisolle, avoleskelle, voidaan varmistaa asumisoikeus yhteisiin kiinteistöihin sekä yhteisen irtaimiston käyttöoikeus.

Tutkimusmenetelmänä on ollut laadullinen tutkimus ja tutkimusstrategiana case-tutkimus, jolloin opinnäytetyötä varten on tutkittu Suomen voimassa olevaa avoliittoon, avioliittoon ja perintöoikeuteen liittyvää lainsäädäntöä kirjallisuutta, lehtiartikkeleita ja internetlähteitä apuna käyttäen. Tilastotietoa avoliiton ja avioliiton solmimismääristä sekä avioerojen määrästä on saatu Tilastokeskuksen verkkosivuilta.

Tutkimustyön tulos, vastaus tutkimuskysymykseen avolesken puuttuvasta leskensuojasta, antaa case-tapauksen avopuolisolle vaihtoehdoiksi joko keskinäisen testamentin tekeminen toistensa hyväksi, jonka määräyksillä jälkeenjäävä saa kaiken oikeuden yhteisten kiinteistöjen käyttöön ja asuttamiseen sekä yhteisen irtaimiston hallintaan ja käyttöön. Huomattavaa kuitenkin on, että saadut oikeudet eivät oikeuta avoleskeä hukkaamaan omaisuutta, eli kun jäljelle jäänyt avopuoliso kuolee, palaa ensin menehtyneen avopuolison omaisuus ja oikeudet tämän rintaperillisille.

Tutkimustyön tuloksena syntyi myös toinen ratkaisuvaihtoehto omaisuusjärjestelyihin. Tässä ratkaisuvaihtoehdossa avopuolisot purkavat yhteisomistajuuden kiinteistöön ja toinen avopuolisoista ottaa kiinteistön omiin nimiinsä ja toinen avopuoliso ostaa omiin nimiinsä heidän yhteiseksi eläkevuosien kodiksi osakehuoneiston. Tällä ratkaisulla vältetään kahden suvun ja monen omistajan kuolinpesien syntyminen.

Kolmantena ratkaisuvaihtoehtona on avoparin avioituminen, jolloin jäljelle jäävä puoliso saa avioliittolain mukaisen leskensuojan, eli asumisoikeuden yhteiseen kotiin ja sen irtaimistoon. Avioliiton solmiminen toisi mukanaan myös uusia oikeuksia ja myös velvoitteita.

Jatkotutkimusaiheena voisi olla tutkimus avioitumisesta ja sen omaisuusvaikutuksista. Tutkimuksessa näkökohtina voisi olla omaisuuden omistaminen yksin ja yhteisomistajuus. Lisäksi omaisuuteen liittyvänä suojana avioehdon ja testamentin tekeminen aviopuolisoina olisi luonteva tutkimusaihe.

Lähteet

Asuntokaupanvirheet.fi. Hallinnanjakosopimus kiinteistöissä. Viitattu 30.8.2022.

Saatavissa https://www.asuntokaupanvirheet.fi/hallinnanjakosopimus-kiinteistoissa?gclid=EAIaIQobChMImYfm4YTq-QIVqUSRBR0nXwQ7EAAAYASAAEqKluPD_BwE

Avoliittolaki 13.6.1929/234. Finlex. Viitattu 20.3.2021. Saatavissa

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290234>

Digi- ja väestötietovirasto. Avioliiton esteiden tutkinta. Viitattu 4.10.2022. Saatavissa

<https://dvv.fi/avioliiton-esteiden-tutkinta>

Herkulex.fi. Kiinteistön hallinnanjakosopimuksesta. Viitattu 30.8.2022. Saatavissa

<https://herkulex.fi/kiinteiston-hallinnanjakosopimuksesta/>

Kaleva. Avoliitto ja perintö: mitä perintöasioista tulisi tietää?. Viitattu 19.2.2022.

<https://www.kalevavakuutus.fi/varaudu-ajoissa/avoliitto-periiko-avopuoliso-minut/>

Kananen J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen J. 2019. Opinnäytetyön ja pro gradun pikaopas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kangas U. 2018. Perhevarallisuusosoikeus. 3. uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent.

Kangas U. 2019. Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. 2.uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent.

Kolehmainen, A., Rabinä, T. 2020. Jäämistösuunnittelu I. Helsinki: Alma Talent.

Koppa. Aineiston analyysimenetelmät. Viitattu 29.8.2022. Saatavissa

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat>.

Koppa. Aiheeseen perehtyminen. Viitattu 29.9.2022. Saatavissa

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/tutkimusprosessi/aiheeseen-perehtyminen#aiheen-rajaaminen>

Koppa. Menetelmäpolkuja Humanisteille. Viitattu 29.8.2022. Saatavissa

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja>

Koppa. Ongelman asettelu. Viitattu 29.9.2022. Saatavissa

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/ongelmanasettelu>

- Lahtikivi 2017. Yhteisellä jääkaapilla - siis avoliitossa?. Kela. Viitattu 29.4.2022. Saatavissa <https://elamassa.fi/kela-palvelee/kela-ja-avoliiton-maaritelma/>
- Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta 14.1.2011/26. Finlex. Viitattu 8.12.2021. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110026>
- Laki eräistä yhteisomistussuhteista 25.4.1958/180. Finlex. Viitattu 7.8.2022. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1958/19580180>
- Linnainmaa L. 2008. Naisen lakikirja. 2. uudistettu painos. Porvoo: WSOY.
- Lohi T. 2016. Aviovarallisuus oikeus. Helsinki: Talentum Pro.
- LähiTapiola. Puolison kuollessa monet yllättyvät siitä, kuinka perintöön vaikuttaa eläköä avo- vai avioliitossa. Viitattu 25.4.2022. Saatavissa <https://www.lahitapiola.fi/tietoa-lahitapiolasta/uutishuone/uutiset-ja-tiedotteet/uutiset/uutinen/1509572075628>
- Mikkola T. 2021. Parisuhteet, varallisuus ja sopimukset. Helsinki. Alma Talent.
- Norri M. 2017. Perintö ja testamentti: Käytännön käsikirja. Helsinki: Alma Talent.
- Nystén T, 2015. Parisuhteen juridiikka. Helsinki: ©Helsingin Kamari Oy, Helsingin seudun kauppakamari ja tekijä.
- Nikander, 2021. Joka kymmenes avopariperhe päättyy vuosittain erilleen muuttoon. Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2021/joka-kymmenes-avopariperhe-paatyy-vuosittain-erilleen-muuttoon>
- Suostumusta avioliittoon, vähimmäisavioikää ja avioliitosten kirjaamista koskeva yleissopimus 50/1964. Finlex. Viitattu 2.10.2022. Saatavissa https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1964/19640050/19640050_2
- Tilastokeskus. 2021. Suomen virallinen tilasto (SVT): Siviilisäädyn muutokset. Viitattu: 28.9.2022. Saatavissa <https://stat.fi/julkaisu/cktyaqvqo1vxw0b99uqlskbqi>
- Ulosottokaari 15.6.2007/705. Finlex. Viitattu 28.8.2022. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070705>
- Veronmaksajat. Perintöveroasteikot ja -luokat. 2021. Viitattu 4.10.2022. Saatavissa <https://www.veronmaksajat.fi/Perinto-ja-lahja/Perintovero/#2c6bc787>
- Villikka H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä. Jyväskylä: PS-kustannus.